

REGIONALNO SODELOVANJE OD IZBIRE K NUJNOSTI: PRIMER LJUBLJANSKE URBANE REGIJE**

Povzetek. V članku izhajamo iz koncepta novih lokalizmov in regionalizmov ter razširjenega koncepta kómunalne infrastrukture ter z njuno pomočjo analiziramo aktualna družbeno-prostorska protislovja Ljubljanske urbane regije. Kot ključna razvojna ovira se kaže cinično-oportunistično gledanje lokalnih voditeljev na idejo regionalnega razvoja ter naraščajoči urbano-ruralni konflikt. Regionalni razvojni preboj Ljubljanske urbane regije v evropskem omrežju regij ne bo mogoč brez oblikovanja regionalne identitete skozi regionalna omrežja razvojnih akterjev, ki temeljijo na vzajemnem zaupanju.

Ključni pojmi: regionalni razvoj, Ljubljanska urbana regija, urbano-ruralno partnerstvo, novi regionalizmi, razvojna protislovja.

Uvod

Ob trenutni marginalnosti razprav o regionalnem in lokalnem razvoju ne dobimo samo vtisa, da so se v predhodnem socialističnem sistemu bolj intenzivno ukvarjali s to problematiko, ampak tudi vtis, da gre za razvojno nepotrebno vprašanje, ker je, kot pogosto slišimo, »Slovenija premajhna za delitve in drobljenja«. Če izvzamemo občasno obujanje politično pregrete razprave o teritorialni regionalni členitvi Republike Slovenije, ki se jo običajno ob začetku mandatov novih vlad lotijo politično »poo-blaščeni« strokovnjaki, na ravni izvedbenih politik prevladuje vtis, da ni potrebe po zmanjševanju izredno centraliziranega sistema razvojnega (so)odločanja.

V prispevku izhajamo iz dveh ključnih konceptualnih okvirjev: koncepta novih lokalizmov in regionalizmov ter razširjenega koncepta komunalne infrastrukture. Koncepta sta se oblikovala v zadnjih dveh desetletjih ob

* Dr. Franc Trček, docent na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani.

** Izvirni znanstveni članek.

preučevanju in poskusu razumevanja razvojno naprednih evropskih regij znotraj disciplinarnih področij regionalnih in urbanih študij. Pri oblikovanju konceptualnih okvirjev za razumevanje novih trendov v lokalnem in regionalnem prostoru smo zelo intenzivno in tvorno sodelovali (glej Mlinar (ur.), 1992) in še vedno sodelujemo tudi sodelavci Centra za prostorsko sociologijo. Zlasti velja omeniti sodelovanje prostorskih sociologov pod vodstvom akademika Zdravka Mlinarja v interdisciplinarnem projektu *Razvojni projekt Koper 2020* (glej Mlinar (ur.), 2000), ki ga je kolega Mlinar nadaljeval in nadgradil v monografiji *Življenjsko okolje v globalni informacijski dobi (Knj. 1, Prostorsko-časovna organizacija bivanja: raziskovanja na Koprskem in v svetu* (Mlinar, 2008)). Spoznanja, pridobljena z večletnim raziskovanjem Obalne regije, ki je ob Ljubljanski urbani regiji (v nadaljevanju LUR) najbolj razvita slovenska regija, bomo v nadaljevanju uporabili za analizo prostorsko-razvojne problematike LUR-a.

V prispevku poskušamo izpostaviti pomen novih lokalizmov in regionalizmov za bodoči družbeno-prostorski razvoj. Naša analiza in rešitve, ki jih predlagamo, temeljijo na sodelovanju v interdisciplinarnem projektu *Strokovne podlage za pripravo regionalnega prostorskega načrta Ljubljanske urbane regije*. Namen prostorsko-sociološkega prispevka v projektu sta bili analiza obstoječih in zlasti bodočih družbeno-prostorskih protislovij, ki jih prostorski sociologi zaznavamo ob preučevanju srednje- in dolgoročnih družbeno-prostorskih razvojnih trendov znotraj LUR-a in tudi v širšem prostoru od začetka devetdesetih let, ter analiza možnih scenarijev razreševanja zaznanih protislovnosti v družbenoprostorskem razvoju.

Novi lokalizmi in regionalizmi

Koncept novih lokalizmov in regionalizmov se je razvil na področju regionalnih študij v devetdesetih letih kot odgovor na naraščajoče regionalne težnje po soodločanju in samoodločanju o lokalnem in regionalnem razvoju. Ob povezovanju vedno bolj avtonomnih družbenih akterjev (Costis in Hudson, 2007) se je izkazalo, da nacionalna država kot prevladujoča ključna raven teritorialne organizacije družbenega delovanja postaja neprimerna, saj je za reševanje številnih razvojnih problemov nacionalna raven hkrati premajhen in prevelik prostorski okvir. Vedno več je razvojnih izzivov, ki jih nacionalna oblast s svojo nezadostno empatičnostjo glede lokalno-regionalnih posebnosti ne more dojeti in razumeti. Ob tem pa se s procesi globalizacije ter nadnacionalne integracije poraja vrsta razvojnih izzivov, ki tako po pojavnosti kot tudi pristopih reševanja presegajo nacionalne ravni (npr. ekološka in emigrantska problematika, vprašanje avtorskih pravic).

Dvojna logika nezadostnosti reševanja razvojnih problemov na nacio-

nalni ravni je povzročila v devetdesetih letih nova lokalna in regionalna gibanja. Novi lokalizmi in regionalizmi (glej Rodriguez-Pose in Crescenzi, 2008) so bili na začetku predvsem gibanja upora proti konkretnim politikam države oblasti. Mlinar ugotavlja, da so se številna od tovrstnih gibanj začela kot »odpor do razvejanega državnega aparata in birokracije, do preobremenjenosti z davki in do čezmerne regulative v odnosu do mamutskih sindikatov, velikih univerz, brezosebni mestnih naselij in delovnih mest« (Mlinar, 1994: 119). Že na začetku devetdesetih je Poche ugotavljal (Poche, 1992: 146), da so novi lokalizmi in regionalizmi nastali kot posledica dejstva, da teritorialna družbena identifikacija ne sovpada nujno s teritorialno politično-ekonomsko integracijo.

Ključno za nove lokalizme je »iskanje korenin«, ugotavljanje skritih lokalnih znanj (Brockmann in Anthony, 2002), ki jih delajo teritorialno določljive, značilne in drugače od ostalih teritorialnih skupnosti. Okrepitev (empowerment) nižjih teritorialnih ravni nasproti nacionalni ravni vodi v zmanjševanje posredniške vloge države. Ta odvečnost nacionalnega intermedijatorja je botrovala nastajanju številnih omrežij subnacionalnega in supranacionalnega regionalnega povezovanja, kjer neposredno povezane lokalne skupnosti in regije uspešno sodelujejo pri številnih konkretnih projektih.

Za uspešnost tovrstnih povezovanj, ugotavlja Cappelin (Cappelin, 1996), morajo regije in lokalne skupnosti v praksi sprejeti omrežno povezovanje. Decentralizirana regionalna omrežja, sestavljena iz lokalnih političnih akterjev, pripadnikov civilne družbe, predstavnikov izobraževalnega in znanstvenega okolja, podjetij, kulturnikov in administracije na nižjih teritorialnih ravneh, morajo za učinkovite razvojne politike doseči konsenz o temeljnih dolgoročnih razvojnih strategij. Cappelin (ibid.) to poimenuje »federalizem« na regionalni ravni. V uspešnih regijah – ob lokalno-regionalnih političnih strukturah – pomembno vlogo igrajo javne institucije (profesionalne, izobraževalne, znanstveno-raziskovalne, kulturne, turistične, športno-rekreativne ...) ter civilna družba.

Razvojno usmerjene demokratične družbe poskušajo izkoristiti potencial novih lokalizmov z izpostavljanjem pomena lokalno-regionalnega samoupravljanja in soupravljanja pri načrtovanju bodočega družbeno-prostorskega razvoja (glej Vlaj, 2004; Šmidovnik, 1996). Tako npr. Maastrichtska pogodba poudarja vlogo lokalnih in regionalnih oblasti na številnih področjih. Kongres lokalnih in regionalnih oblasti (CLRAE 2001) pri Svetu Evrope pa v svojih številnih pobudah izpostavlja pomen učinkovite lokalne in regionalne samouprave pri razvoju demokracije v Evropi. Potrebno pa je izpostaviti, da se pri političnem in tudi strokovnem zlorabljanju diskurza o pomenu regionalizacije pozablja na med- in znotrajregionalno tekmovalnost. Regije tekmujejo na nacionalni in nadnacionalni ravni na številnih sektorskih področjih in tudi kot celote.

Razširjeni koncept komunalne infrastrukture

Pri razširjenem pogledu na komunalno infrastrukturo kombiniramo razumevanje infrastrukture, ki ga podaja novejša anglosaksonska (predvsem angleška) šola urbanih tehnologij, ki poudarja pomen družbenega (so) načrtovanja kot nujnega korektiva tehnoloških determinizmov (Graham in Marvin, 1996), ter razumevanje infrastrukture s pozicij raziskovalnega polja kulturne geografije, študij urbanih (sub)kultur in regionalnega razvoja, kar v zadnjem času pogosto ekonomsko-deterministično označujemo s terminom *industrija kreativnosti* (Hartley ed., 2005; Florida, 2004 in 2007).

Četudi pristajamo na kritično opazko, da so urbane kulture marketinški proizvod potrošniške družbe, so z njimi povezani življenjski slogi tisti, ki (so)ustvarjajo potrebe po razširjenem dojetanju urbane infrastrukture. Možnost izražanja svoje individualnosti pa ni več le ključni magnet urbane turizma, ampak tudi eden ključnih dejavnikov pri odločanju t.i. kreativnega razreda o bodočih delovnih in bivalnih okoljih.

To, kar znotraj razširjenega koncepta komunalne infrastrukture označujemo s terminom potrebna (komunalna) infrastruktura, ki omogoča kakovost bivalnega, delovnega in (pol)javnega okolja, obsega dosti več (tako vsebinsko kot (več)sektorsko) od tega, kar pri nas označujemo s pojmom potrebna komunalna infrastruktura. Pri tem se strinjamo s pripombo kolega Kosa, da gre za koncept, ki vleče svojo teoretično podstat iz stare Castellsove (Castells, 1977) sintagme o infrastrukturi kot kolektivni potrošnji, kar smo nakazali tudi v naši rekonceptualizaciji politik informacije, saj te razumemo prvenstveno kot stopnjo modernizacije (glej Trček, 2003).

V razširjenem konceptu gre za cel nabor infrastrukturnih predpogojev, ki posameznikom in skupinam zagotavljajo kreativno delovanje v delovnem in bivalnem oziroma javnem, (pol)javnem in zasebnem prostoru. Pri oceni infrastrukturne opremljenosti neke regije se klasičnem naboru komunalne infrastrukture pridruži še cela vrsta uslug in storitev, ki seveda postajajo tudi pomemben vir zaposlitev in pogosto tudi regionalnih ekonomij nasploh. Za doseganje bivanjsko-doživljajske kvalitete info-urbanih habitatov pa je nujno potrebno regionalno infrastrukturno načrtovanje. Čeprav nekoliko homogenizirajoče in globalistično obteženo, nove poglede na to, kaj vse je regionalna in mestna infrastruktura, lepo izražajo pokazatelji bivanjske kvalitete mest, na osnovi katerih se delajo globalne primerjave (npr. najbolj znana in citirana Mercer's Quality of Living Survey, <http://www.mercer.com/qualityofliving>).

Med kazalce, ki kažejo bivanjsko kvaliteto, se ob klasičnih, kot so ekonomski sektor, zdravstvena oskrba, javni servisi, transport, dostopnost potrošniških dobrin, uvrščajo npr. tudi politično-družbeno, naravno in socio-kulturno okolje ter področje »rekreacije«. Tako se med posamezne

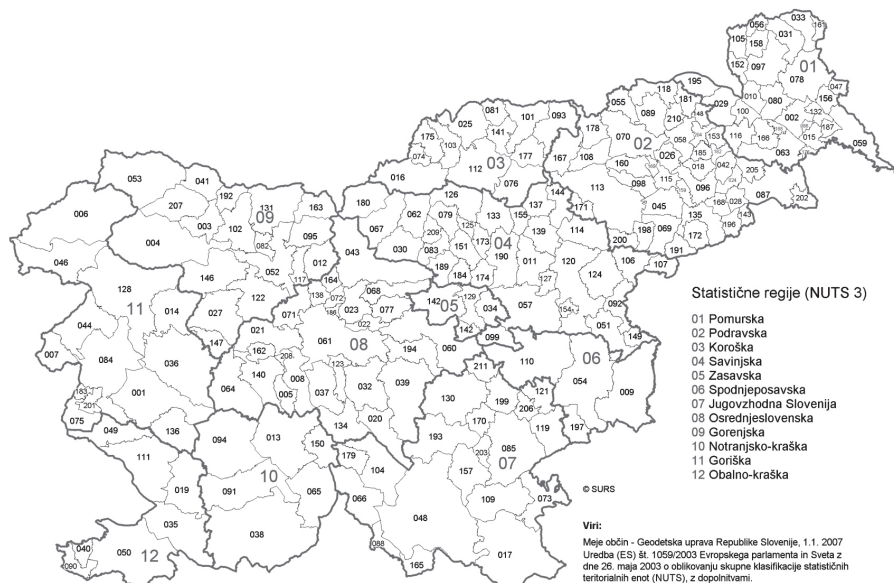
kazalce šteje tudi npr. pestrost kulturne in kulinarične ponudbe, raznolikost športno-rekreacijskih možnosti, število in odzivnost servisov za hišna popravila ... vse do verjetnosti naravnih nesreč.

Ljubljanska urbana regija

Čeprav smo v Republiki Sloveniji še vedno, kljub že več kot 15-letni politično razgreti razpravi o regionalizaciji, brez regij kot druge ravni teritorialne organizacije v procesu decentralizacije (so)odločanja, regionalizacija in regije seveda obstajajo v vsakdanjem družbeno-prostorskem delovanju in jih, če upoštevamo različne prostorske členitve, naštejemo več kot dvajset. Za potrebe razvojnih statistik in tudi družbeno-prostorskega načrtovanja se običajno uporablja raven t.i. statističnih regij (NUTS 3), pri katerih gre za delitev Republike Slovenije na 12 prostorskih enot.

Ljubljanska urbana regija (LUR) je teritorialno identična Osrednjeslovenski statistični regiji. LUR trenutno sestavlja 26 občin. Te segajo od Mestne občine Ljubljana prek s procesi suburbanizacije znotraj LUR-a rastočih mest (Domžale, Grosuplje, Vrhnika) in mestec (Medvode, Kamnik, Logatec) v okolici Ljubljane pa vse do bolj ruralnih občin na periferiji LUR-a. Občine se med seboj razlikujejo tako po velikosti kot tudi po številu prebivalcev ter njihovih izobrazbenih ter zaposlitvenih značilnostih, še bolj pa po razvitosti in obsegu lokalnih, občinskih ekonomij (glej Slika 1).

Slika 1: STATISTIČNE REGIJE V REPUBLIKI SLOVENIJI (NUTS 3)

LUR je po svoji velikosti druga največja regija z obsegom osmine teritorija Republike Slovenije. Po legi je sredična slovenska regija z največjo gostoto poselitve, v kateri biva ena četrtnina vseh prebivalcev Republike Slovenije. Ob centralni legi sta njeni prednosti dobra prometna povezanost v vse smeri ter dejstvo, da se v regiji nahaja slovenska prestolnica. Gre za ekonomsko najbolj razvito regijo z največjo koncentracijo podjetništva in človeških virov.

Regionalno gospodarsko LUR ustvarja dobro tretjino celotnega slovenskega bruto družbenega proizvoda (skoraj 36%), od tega kar tri četrtine v storitvenih dejavnostih. V LUR-u je imelo po podatkih za leto 2007 sedež 45% vseh gospodarskih družb v Sloveniji.

Regionalno ekonomijo LUR-a lahko opredelimo kot najbolj postfordistično od vseh regionalnih ekonomij v Sloveniji. Gre za kombinacijo širokega spektra storitvenih dejavnosti in cele vrste javnih infrastrukturnih dejavnosti nacionalnega pomena, katerih sedeži so praviloma v mestu Ljubljana. Največ zaposlenih je na področju trgovine, predelovalnih dejavnosti, poslovnih storitev, gradbeništva in javne uprave.

LUR, ki predstavlja tretjino (leta 2008 32,2%) vsega delovno aktivnega prebivalstva v Sloveniji, izstopa tudi po deležu višje in visoko izobraženih prebivalcev. Hkrati pa predstavlja LUR, še zlasti Mestna občina Ljubljana s svojimi zaposlitvenimi možnostmi, centralni nacionalni zaposlitveni bazen, predvsem za višje in visoko izobraženo (mlajšo) populacijo. To prispeva tako k pozitivnemu selitvenemu saldu LUR-a kot tudi velikem številu dnevnih delovnih migrantov (pribl. 120.000) v mesto Ljubljana, in to ne samo z območja LUR-a, ampak iz zaposlitvenega bazena, ki teritorialno obsega dobro polovico Slovenije.

Čeprav je LUR - gledano medregionalno - razvojno izstopajoča slovenska regija, ki je primerljiva s sorodnimi srednje- in južnoevropskimi t.i. »metropolitanskimi regijami«, kar je posledica tudi centralističnih teženj slovenske politične elite v poosamosvojitveni dobi, so tudi zanj značilne velike razlike med občinami, ki LUR sestavljajo. Tako po podatkih o indeksu razvojne ogroženosti občin lahko polovico LUR-občin razvrstimo med razvojno ogrožene občine (glej Uradni list RS, št. 43/2008, Sklep o določitvi stopnje razvitosti občin za leto 2008).

Razvojna protislovja LUR-a

V primeru družbenoprostorskih razvojnih vprašanj LUR-a sta uvodoma predstavljena koncepta tista, ki nas usmerjata onkraj ozkih strokovnih pogledov, za katere je značilno, da ob reševanju partikularnih žgočih problemov pogosto pozabljajo na družbene dinamike oz. kompleksnost (mikro)politik med številnimi akterji v LUR-prostoru.

V LUR-u lahko pričakujemo še dodatno naraščanje težnje po t.i. dvojni emancipaciji. Le-to smo manifestno tudi v našem projektu zaznavali kot nepripravljenost določenih lokalnih/občinskih političnih elit za sodelovanje pri projektu SPRPN. Na eni strani so v LUR-u prisotne težnje po emancipaciji vseh drugih teritorialnih, lokalnih enot nasproti Mestni občini Ljubljana (MOL), na drugi strani pa težnje MOL-a po emancipaciji od svoje »LUR-okolice«. Na delu sta torej dve nasprotujoči si emancipacijski težnji. Če temu dodamo še t.i. »glavarino« kot temeljno logiko preračunavanja finančnega (pre)razporejanja na lokalno, občinsko raven, dobimo situacijo, v kateri so občine zdaj (bodo pa tudi v prihodnje) še bolj medsebojno tekmovalne v zagotavljanju robnih komunalnih infrastrukturnih razmer, s katerimi bi pritegnile bodoče občane, s tem pa tudi posledično dvignile svoje lokalne »glavarine«.

Lep primer tega je predlog enega od županov perifernih suburbanih občin po oblikovanju pobude za izločitev MOL-a iz t.i. statistične Osrednjeslovenske/LUR-regije. Povod za to je našel v izračunu, da bi z izločitvijo MOL-a v novi »LUR minus MOL regiji« preračuni razvojnih kazalcev omogočili njegovi občini občutno več v občinskem proračunu s strani finančne redistribucije z nacionalne ravni.

Tekmovalnost se že sedaj ne omejuje samo na statistično-teritorialno zamejitev LUR-a. V prihodnje pa se, ob ugodnejši prometni dostopnosti, dejansko vplivno območje LUR-a in s tem tudi prostor tekmovalnosti lahko še dodatno razširi, saj po študijah, ki jih je naredil Prometni inštitut RS že ob dograditvi avtocestnega križa, »enournna dostopnost« iz Ljubljane zajema približno 70 % teritorija Republike Slovenije (glej Uršič, 2003). Te tri četrtine državnega teritorija pa postaja tisti dejanski prostor »metropolitanske regije«, ki ga bomo morali upoštevati kot izhodišče bodočih strokovnih analiz ter razvojnih politik.

Ob izboljšani prostorski dostopnosti lahko pričakujemo naraščanje dvo- in večdomicilnosti oz. razvoj bivanjski praks, ki ga je Kos označil s sintagmo Slovenija dveh prostorov. Na eni strani imamo delovno-bivalni (sub)urbani prostor, na drugi pa prostore oddiha, pobega, rekreacije, a tudi delovno intenzivnih osamitev pripadnikov kreativnega razreda (glej McGranahan in Wojan, 2007). Nove večdomicilnosti se lahko razvijejo v večjem obsegu zaradi relativno in absolutno velikega števila sekundarnih (trenutno pogosto še zgolj vikend) domovanj med (sub)urbanimi prebivalci LUR-a in Slovenije nasploh. Te nove bivanjske dinamike pa prinašajo tudi nove dimezije urbano-ruralnih odnosov (Kos, 2007; Kos et al., 2005).

Sociološko razumljiva legitimnost »dvojno osamosvojitvenih« teženj občin in lokalnih skupnosti je že zdaj pogosto ozko grlo za razvojne pobude na ravni LUR-a. Pri tem pa se moramo zavedati, kot smo že omenili, da se dogaja tekmovalnost tudi znotraj LUR-a. Lokalne skupnosti, občasno tudi

na nižjih ravneh od občinske, si prizadevajo s svojimi »novolokalističnimi« pobudami. Ker smo še v zgodnjem obdobju nastajanja novih lokalizmov, gre v sedanjih fazah pogosto predvsem za gibanja upora proti teritorialno višjih ravnem družbene organizacije. Lep primer tega so vseslovenske težave pri poskusih nastajanja regionalnih razvojnih agencij.

Ob tem je zavajajoče pričakovanje, da bomo vsi lahko imeli vse. Gre za razmišljanje, ki je pogosto navzoče pri lokalnih voditeljih in novih suburbanih slojih. Ti si, kot kažejo prostorsko-sociološke raziskave v zadnjih dveh desetletjih (Uršič in Hočevar, 2007), ob »mirnem in varnem, nazaj k naravi« domu na periferiji želijo tudi vso infrastrukturno opremljenost, ki je značilna za urbane centre, v našem primeru za mesto Ljubljana. Tovrstna neuresničljiva infrastrukturna pričakovanja ne morejo zagotavljati na lokalni ravni niti bogatejše družbe, zato jih je treba razreševati v smeri načrtovanja in umeščanja infrastrukture na ravni celotnega LUR-a ter tudi v iskanju alternativnih oblik reševanja povpraševanj po konkretnih storitvah.

Nujnost regionalnih infrastrukturnih načrtovanj lahko ponazorimo na trenutno žgočem pomanjkanju mest v vrtcih v številnih krajih v LUR-u. Namesto iskanja začasnih rešitev z montažnimi objekti, ki lahko postanejo dolgoročna rešitev, in gradnje novih vrtcev, ki bodo lahko čez desetletje prazni, lahko oblikujemo servis zasebnih oblik varstva. Alternativne in dopolnjujoče se oblike varstva predšolskih otrok bi lahko postale novo področje samozaposlovanja. Hkrati pa gre za lep primer, kjer bi bilo k reševanju in optimalizaciji sistema vzgoje in varstva treba pristopiti na regionalni ravni, in ne na občinski. Ugodnejša prostorska dostopnost, ob predvidenih izboljšavah v javnem potniškem prometu (Plevnik in Lep, 2004), zlasti ekološko manj obremenilnem železniškem prometu (Plevnik, 2005), je še dodaten razlog, da je prehod v regionalno načrtovanje komunalnih infrastruktur nujen.

(Sub)urbano-ruralni konflikt

Ob prostorskorazvojnih makro konceptih moramo upoštevati tudi koncept o družbi (sprejetega) tveganja, kar preprosto pomeni, da se nahajamo v obdobju, ko se zmanjšuje stopnja vnaprejšnje določenosti usod družbenih akterjev. Pahnjenost v odločanje o lastnih usodah (Beck in Beck-Gernsheim, 2001) ima daljnosežne družbeno-prostorske posledice, ki jih dolgoročno v LUR-u lahko pričakujemo v večji meri, pa tudi po vsej Sloveniji.

Čeprav prebivalci Republike Slovenije, kjer prebivalstvo LUR-a – kljub primerjalno relativno manjšem urbanem primanjkljaju – ni izjema, veljamo za prostorsko izrazito nemobilne, lahko v bližnji prihodnosti na območju LUR-a pričakujemo:

- porast znotrajregionalne, medregionalne in nadnacionalne mobilnosti,

- pojav »nomadskih« slojev, ki svoje bivališče določajo glede na kvaliteto bivanja in potreb po storitvah, ki jih ponujajo,
- povečevanje dvo- in večdomicilnosti, ki je lahko pričakujemo v večjem obsegu, glede na dokaj visoko lastništvo sekundarnih domovanj (vikendov) prebivalcev LUR-a,
- situacijo, ko bodo prostorsko ujeti vedno bolj le tisti prebivalci, ki ne bodo s svojimi znanji sposobni generirati lastnih osvoboditev teritorialnih ujetosti,
- »disembedding« oziroma osvoboditev od teritorialne določenosti pa bo (in že je) še bolj izrazit na ravni ekonomskih subjektov, ki se že in se bodo še bolj pospešeno selili na hitreje dostopno in cenovno bolj ugodno obrobje LUR-a v bližini avtocestnega križa ali pa tudi dejavnostim bolj naklonjene ter s potrebnimi (so)partnerskimi in podizvajalskimi omrežji bolj prepredene domače in tuje lokacije.

Pred prehitrim sklepom, da se tovrstne napovedi ne bodo v večji meri dogajale oziroma vplivale na družbenoprostorske dinamike znotraj LUR-a, je verjetno potreben metodološko-konceptualni razmislek o pogosto nezmožnosti zaznavanja tovrstnih trendov s klasičnimi pristopi t.i. uradnih statistik. Te so s svojim sistemom staističnih kazalcev pogosto nezadostno občutljive pri zaznavanju dolgoročnih trendov. Tako npr. postaja napovedovanje demografskih trendov, ki temelji predvsem na spremembah v registrih prebivalcev, neustrezno. Kategorija »stalnega prebivališča« v svetu naraščajoče tudi kratko- in srednječasovne prostorske mobilnosti je vedno bolj zastarel in pogosto tudi neustrezen koncept. Če ob številnih tokovih migrantov, ki jih uradne statistike slabo zajemajo (poslovneži, študenti, ljudje t.i. svobodnih poklicev, delo na črno, neprijavljeni najemniki ipd.), dodamo še navidezne mobilnosti s ciljem pridobivanja dohodkovnih ali davčnih ugodnosti (potni stroški, dodatek za ločeno življenje ipd.), potem hitro spoznamo, da se demografska bilanca LUR-a lahko precej razlikuje od tiste, ki nam jo slikajo klasični demografski pokazatelji.

Nove mobilnosti ne pomenijo samo tega, da bomo prisiljeni tekmovati za, če uporabim izraz kolega Hočevarja (Hočevar, 2000), prizoriščno prepoznavnost v areni medregionalnega tekmovanja. Vedno bolj bomo morali zagotavljati tudi primerjalno regionalno tekmovalnost za sloje, ki pomenijo motor regionalnega razvoja. Čeprav je pogosto kritizirani koncept »srednjega sloja«, je vseeno še vedno ravno ta najbolj pomemben za legitimizacijo regionalnih razvojnih teženj.

Ob naraščajočih trendih suburbanizacije (glej Hočevar et al., 2005) znotraj LUR-a in tudi na obrobju in zunaj LUR-a je mogoče, da postane Ljubljana le politično-protokolarna, birokratsko-delovna in »shop 'till drop« (nad)regionalna lokacija. Metaforično povedano, eksplozija suburbanizacije lahko vodi

v implozijo Ljubljane in delno tudi LUR-a kot celote. Čeprav je ideja policentrične poselitve še vedno med domačimi prostorskimi strokovnjaki relevanten koncept, je bolj verjetna politično pragmatična praksa, zlasti MOL-a, po iskanju rešitev, ki bi vsaj zmanjšale, če že ne obrnile selitvene trende.

Urbano-ruralno partnerstvo v LUR-u?

Ob predstavljenih verjetnih dolgorčnih trendih je za uspešnost prostorskega regionalnega razvojnega načrta LUR-a ključno iskanje razvojnega konsenza med (sub)urbanimi in ruralnimi predeli regije.

Stari ruralni način bivanja, s svojo samozadostnostjo in prevladovanjem na podobnosti temelječih vaških skupnosti, je izginil oziroma se razkraja s prehodom v intenzivno kmetijstvo. Bivajoči v ruralnem okolju so delavci in uslužbenci, in ne kmetje, ki predstavljajo le slabe 4% v delovnoaktivni populaciji. Delovnoaktivni iz ruralnih predelov se vozijo na delo v (sub)urbane centre. Prebivalci ruralnih predelov hočejo izkoristiti prednosti življenja v ruralnem okolju, a si hkrati želijo infrastrukturne kakovosti, značilne za zgoščene urbane agregacije.

Kljub naraščajočim razlikam med prebivalstvom ruralnih predelov je zanje še vedno pogosto značilna (imaginarna) pripadnost vaški skupnosti, ki običajno zavrača vse, kar je skozi njihove oči preveč odstopajoče, tuje. Nove priseljence sprejemajo, če se asimilirajo ter sprejmejo prevladujoče kulturne vzorce lokalno-regionalnega okolja. Pogosti pa so konflikti, ker si prišleki želijo bolj strogih režimov ohranjanja specifik ruralnega življenja.

V primerih ohranjanja ruralne kulturne in naravne krajine s posebnimi režimi varovanja so pogoste situacije, ko naravovarstveniki in strokovnjaki za spomeniško zaščito – ob upoštevanju nacionalne in EU zakonodaje ter priporočil o razvojnih smernicah – ne upoštevajo potreb ter želja in idej vaščanov. Rezultat so neživljenjsko togi in v praksi neuresničljivi modeli zaščite, kar vodi v koruptivnost javne uprave.

Predstavljeni trendi vodijo v protislovno dvojnost prebivalcev ruralnih predelov. Na eni strani imamo nove ruralce in običajno bolj izobražene domačine. Za oboje je bivanje v ruralnem okolju lahko tudi začasna, osebna izbire. Na drugi strani pa so prebivalci ruralnih predelov, ki nimajo možnosti izbire, ker so s svojo izobrazbo in finančno situacijo ujetniki ruralnega okolja. Novo ruralno okolje (glej Enzensberger, 1992; Kos, 2007), ki naj bi strmelo k sodobnemu iskanju ruralno-urbanega partnerstva, postaja vedno bolj kompleksen sistem različnih akterjev. Ti so si v svojih vizijah novih ruralnosti pogosto izključujoče nasprotni. To pričakovano protislovnost interesov moramo upoštevati ob načrtovanju bodočih regionalnih razvojnih politik, ker v primeru neupoštevanj obstaja velika verjetnost civilnih pobud, ki bodo blokirale še tako dobro pripravljene razvojne načrte strokovnih omrežij.

Na ravni LUR-a to pomeni naraščanje (sub)urbano-ruralnega konflikta, ki se npr. že kaže v glavnih smereh suburbanizacije. Gre za nujnost oblikovanja mehanizmov za (sub)urbano-ruralno partnerstvo. Naloga tovrstnega partnerstva bi morala biti predvsem poskus preseganja vrednotnih protislovji, ki smo jim priča med podeželskimi domačini, ki si želijo več modernistične, predvsem infrastrukturne, urbanosti na podeželju v primerjavi s suburbaniziranimi meščani, ki si želijo predvsem »mirno in varno lokacijo z rekreativno-kulturnimi dodatki« (več o tem glej v Trček, 2009).

Razvojno kritična spoznanja prostorsko-socioloških raziskav o LUR-u

V vrsti raziskav, ki smo jih v zadnjih 20 let izvedli sodelavci Centra za prostorsko sociologijo, lahko dokaj uspešno zaznavamo bodoče problemske sklope in izzive za družbeno-prostorskega razvojne politke LUR-a. V nadaljevanju navajamo nekatera razvojno najbolj problematična raziskovalna spoznanja.

- Že v sredini devetdesetih let izvedena raziskava »Ljubljancani o Ljubljani« (Mlinar, 1994a) je pokazala, da *dobri dve tretjini anketirancev v Ljubljani »sploh ne moreta« ali »lahko le deloma« izražata svojo individualno enkratnost* oziroma živita svoje zelene življenjske stile. Žal gre za zadnjo obsežnejšo prostorsko-sociološko raziskavo, ki se je ukvarjala izključno s pogledi Ljubljancanov na družbeno-prostorske dileme Ljubljane. Čeprav ne razpolagamo z novejšimi podatki, je verjetno še vedno visok delež prebivalcev tako v MOL-u kot v LUR-u, ki se počutijo prikrajšani v svojem kreativnem potencialu. Če temu dodamo še aktualne zaostritve globalne gospodarske situacije, so nujni razmisleki o regionalnih (pre)zaposlitvenih politikah, ki bi posameznikom in skupinam pomagale iskati možnosti kreativne samorealizacije.

Zakaj je to tudi in predvsem prostorskorazvojni problem? Predvsem iz razloga, ker gre za akterje, ki so in naj bi bili tudi v prihodnje ključni nosilni člani prostorskega in družbenega razvoja LUR-a. Hkrati pa ti akterji, če uporabimo klasični izraz sodobne sociologije, pogosto spadajo med t.i. »disembedding« sloje. Ti s svojimi profesionalnimi kvalitetai niso več prostorsko omejeni pri načrtovanju osebnih biografij. Brez posluha za njihove potrebe se nam lahko v bodoče zgodi podobno, kar se je sicer iz nekoliko drugačnih razlogov zgodilo v državah, nastalih iz bivše Jugoslavije – beg razvojno ključnih slojev, kar smo včasih označevali z izrazom »beg možganov«.

- Pilotska raziskava o možnosti revitalizacije soseske bivše Krajevne skupnosti Borisa Zihlerla (Kos et al., 2004), še zlasti sociološka anketa kot njen

del ter dogajanje na delavnici s prebivalci soseske, je pokazala, da v naslednjih desetletjih lahko pričakujemo *naraščanje revščine* znotraj urbanističnih strok, imenovanih »socialističnih sosesk«, ob hkratnem *izseljevanju slojev, ki si predvsem finančno lahko privoščijo reševanje svojih stanovanjskih biografij* (Trček, 2005). V tovrstnih soseskah ostali/ujeti lastniki pa običajno nimajo finančnih sredstev za vzdrževanje trenutne kvalitete bivalnega okolja, kaj šele za izboljšave (glej Uršič, 2005).

Podobne trende lahko pričakujemo tudi v drugih (regionalnih) središčih v LUR-u s podobnimi soseskami. Trenutno pa nimamo niti finančne, kaj šele celostne revitalizacijske politke. Ob upoštevanju dejstva, da je skorajda plebiscitarno stališče lastnikov stanovanj, ki zaradi pomanjkljivega vzdrževanja izgublajo na bivanjski kvaliteti, »Dajte nam mir/to je naše!«, lahko pričakujemo naraščajočo prostorsko segregacijo in pavperizacijo t.i. »socialističnih« sosesk. To pomeni, da se dohodkovno višji razredi selijo v suburbane občine, a hkrati bo ob tej izgubi »glavarine« nujno naraščanje deleža v proračunu MOL-a za reševanje socialnih vprašanj v pavperiziranih mestnih soseskah. Mogoč izhod bi bil v oblikovanju finančnega sklada za revitalizacijo naselji na ravni celotnega LUR-a, ki bi omogočal sofinanciranje in ugodnejše kreditne pogoje za najemanje posojil, potrebnih za infrastrukturne revitalizacije (o participativni prenovi mest glej Kos, 2005).

- Analiza rezultatov aktualne raziskave za potrebe bodočih politik prostorskega razvoja občine Grosuplje je jasno pokazala potencialno konfliktnost procesov suburbanizacije. Na eni strani imamo pretežno podeželske domačine, ki si želijo več klasične urbane infrastrukture na podeželju (asfalt, javna razsvetljava, obrtništvo, malo podjetništvo), na drugi strani pa suburbanizirane meščane ter urbanizirane, zlasti mlajše lokalne elite, ki si želijo predvsem mirno varno lokacijo (otroška igrišča, rekreacija, narava, kulturnimi dogodki).

Razkorak, če se izrazimo prostorskosociološko, med zagovorniki modernistično-fordističnih ter zagovorniki postfordističnih pogledov na družbeno-prostorske razvojne prioritete bo postajal vedno bolj konflikten. Če temu dodamo še pogosto izraženo razlikovanje »mi, domačini« proti »priseljencem«, je pred nami predvsem družboslovni izziv, kako »skomunicirati« konfliktne svetove vrednot, in ne toliko infrastrukturno-tehnološke razvojne dileme - ob upoštevanju, da so prvi ujeti v svoja lokalna okolja, pri drugih pa je bivanjska mikrolokacija predvsem stvar izbire in odločitve (glej Kos et al., 2006, in Hočevar, 2002).

Namen diskurzivne analize besedil o ljubljanskem urbanizmu je bil prispevati k jasnejši razgrnitvi dejanskih in potencialnih interesov, razmerij in procesov v ljubljanskem prostoru ter v širšem vplivnem območju mesta

- v LUR-u. V strokovni in poljudni publicistiki obstaja dokaj visoka stopnja soglasja o razkoraku med intenzivno potekajočimi urbanimi procesi in stopnjo refleksije tega dogajanja (Kos, 2006).

Analiza besedil o ljubljanskem urbanizmu razkriva prikrite vsebine, eksplicitne in implicitne ideološke konstrukcije, interesne strategije prikrivanja in mimikrije partikularistično motiviranih prepričevalnih kampanj. Strukturirana je bila na tri sklope tiskanih besedil: a) medijska besedila o ljubljanskem urbanizmu; b) instrumentalna komunikacijska besedila (PR-besedila); c) strokovna besedila.

Analiza je pokazala relativno nizko stopnjo diferenciacije različnih kategorij besedil. Tako na primer strokovna besedila uporabljajo PR-žargon in, obratno, PR-besedila izrazito imitirajo strokovni žargon. Pomembna je tudi ugotovitev, da *sklicevanje na stroko in strokovnost pravzaprav ne seže dlje od preproste zahteve, da je treba v ubanizmu dati večjo veljavo stroki*. Analiza pokaže, da je to eno najpogostejših občih mest v strokovnih in tudi poljudnih zapisih o urbanizmu, ki največkrat ne preide v argumentirano razpravo o tem, kako bi lahko strokovni pristopi izboljšali problematično urbanistično dogajanje, ampak ostaja na prazni sistemski »strokovni« ravni (glej Trček, 2006; Uršič, 2008). Tovrstno »jadikovalsko« zavzemanje za več stroke, ki ni nadgrajeno s temeljito analizo formalnih in neformalnih strukturnih pogojev na področju urbanizma, zveni vsekakor močno naivno, zato neprepričljivo. Koncept LUR-a kot prostorskega okvira analize in tudi kot prostorske razvojne vizije pa je v analiziranih besedilih praviloma odsoten. Če je že omenjen, pa je prej navržen kot pa konceptualno razdelan pristop.

Ugotovitve predstavljenih raziskav so razvojno ključne, ker kažejo na nekatere najbolj žgoče nevalgične točke prostorskega razvoja LUR-a. Konflikt interesov, temelječih na različnih vrednotnih izhodiščih ključnih kategorij prebivalcev LUR-a, je pogosto povezan z razumevanjem demokratičnih procesov (so)odločanja po načelu »nam nihče nič ne more« in »mi smo proti vsemu, kar si nismo ali zamislili ali zaželeli sami« ob hkratnem pomanjkanju lastnih tako finančnih kot strokovnih in organizacijskih virov za bodoči razvoj; to je, gledano s perspektive prostorske sociologije, ključna ovira uresničevanja regionalnega razvoja.

Če temu dodamo še samozadostnost strok, ki prevzemajo diskurz političnega marketinga, ter pogosto nepripravljenost razvojno pomembnih akterjev znotraj LUR-a, ki ji botruje narcizem majhnih političnih razlik, posredovan skozi pripadnost različnim političnim opcijam, potem se nam razvojni koncept LUR-a iz nujnosti prehitro razblini v iluzijo. Da ta naša strokovna trditev ni pretirano posploševanje, se zelo nazorno kaže že kot zelo težavno komuniciranje naše projektne skupine s številnimi akterji, ki bi morali biti ključni sonosilci regionalnega prostorskega razvoja LUR-a.

Integralni scenarij prostorskega razvoja LUR-a

Po scenarijskih delavnicah strokovnjakov, vključenih v SPRPN-projekt LUR-a, se je izoblikoval konsenz o integralnem razvojnem scenariju LUR-a. Pri integralnem scenariju je treba upoštevati vsaj osnovne ekonomske in družbene robne pogoje, ki bodo temeljno določali njegovo uresničljivost. Četudi nočemo zapadati v ekonomsko-deterministične poglede na družbenoprostorski razvoj regije, je dejstvo, da ekonomska uspešnost še vedno določa in bo tudi v prihodnje določala robne pogoje regionalne uspešnosti. Povedano drugače, ideja postrastne družbe, ki naj bi hkrati zagotavljala visoko kvaliteto življenja, je tako za LUR kot tudi za RS v celoti utopična, ker so osnovni kazalci družbe rasti – mednarodno primerjalno gledano – prenizki za tovrsten paradigmatški preskok. Hkrati pa je tudi večinsko gledanje prebivalstva z območja LUR-a in tudi za razvojna vprašanja zadolženih resornih politik ujeta v paradigmatški okvir družbe rasti z željo po zmanjševanju razvojnega zaostanka do bolj razvitih EU-regij.

Ekonomske robne pogoje, ob izginjanju delovnih mest v industriji, ki jih v LUR-u vsaj srednjeročno ne bodo nadomestila nova delovna mesta v istem podsektorju in tudi v drugih sektorjih gospodarstva v večjem obsegu ne, ob hkratnem zavedanju ekonomije obsega, ki v času trenutne krize postaja še bolj izrazita, so tisti robni pogoji izvedljivosti scenarijev. Ob prostorskem zgoščanju »ekonomije obsega« v MOL-u (vključno s tem, kar običajno označujemo kot javna uprava) je realni domet razvojne scenarijstike ustvarjanje (zunaj MOL-a) mikrolokalnih in mikroregionalnih ekonomij, ki naj zagotavljajo nove oblike (samo)zaposlovanj (npr. na področju varstva predšolskih otrok, rekreacije in turizma, ekokmetovanja ...).

»Pomoč za samopomoč« na področju teh »malih ekonomij« je eden od ključnih podpornih razvojnih stebrov. Večina akterjev s kreativnim potencialom in potrebnimi t. i. skritimi znanji običajno nima dovolj drugih znanj, ki so nujna za podjetniško preživetje, kaj šele za uspešnost. Ob zavedanju zaostrovanj, ki jih je povzročila gospodarska kriza in jih navadno označujemo s »socialno politiko«, pa se ob razvoju sistemov pomoči pogosto pozablja na mladostnike nasploh in še zlasti na kategorijo iskalcev prve zaposlive.

Mogoča rešitev so družabni centri sosesk, ki jih je potrebno razvijati v mrežo medgeneracijskih središč. Ti lahko izkoriščajo že obstoječe prostorske mikrolokacije (npr. knjižnice, šole). Ob tem je potrebna tudi strategija razvoja mladinskih kulturnih centrov na LUR-ravni ob hkratnem zavedanju, da je tudi t. i. »alternativna kultura«, vključno z zgodbami, kot je Rog, ne le sestavni del kulture, ampak tudi eden od nujnih gradnikov industrije kreativnosti, posledično pa tudi novi prostor zaposlovanja.

Ideja industrije kreativnosti kot bodočega krovnega nosilca ekonomskega razvoja postindustrijskega LUR-a, ki seveda temelji na t. i. »kreativnem

razredu«, je seveda logična razvojna izbira, a je treba opozoriti, da vse uspešne zgodbe tovrstnih ekonomij kažejo, da so nujni minimalni infrastrukturni predpogoji njene uresničitve regionalno mreženje zametkov kreativne ekonomije z akademsko, raziskovalno, s (sub)kulturno in civilnodružbeno regionalno sceno. Povedano drugače, prehod v regijo kreativnosti ni verjeten, dokler bo to le politična in »strokovna« nebuloza, ki jo bodo akterji iz obeh subsystemov poskušali utemeljevati s pogosto nekritično, kvantitativno interpretacijo kazalcev družbene razvitosti (npr. delež študentov, število festivalov ter internetnih priključkov ipd.).

Eden ključnih predpogojev tako regije kreativnosti kot prostorskega razvoja LUR-a sploh je oblikovanje regionalne identitete, ki je sedaj večinoma odsotna že na ravni političnega (sub)sistema, kaj šele pri prebivalcih te trenutno še predvsem statistične regije.

Glede na majhnost prostorskega sistema Republike Slovenije ter finančno zahtevnost (infrastrukturnega) razvoja je razvojne politike nujno načrtovati in izvajati na nacionalni ter regionalni ravni, ker načrtovanje in izvajanje na nižjih ravneh teritorialne organizacije pomeni le drobljenje na mikroprojekte in običajno odsotnost sinergijskih učinkov. Spodbujanje javnih in infrastrukturnih projektov je treba snovati tako, da bo vsebinsko in prostorsko mreženje nujen predpogoj za prijavo na projekte in predpogoj za sofinanciranje iz nacionalnega in bodočega regionalnega proračuna (o problematiki nesinergičnosti prostorskih razvojnih politik glej Gulič in Praper, 2005).

V obdobju krize lahko pričakujemo naraščanje neformalnih ekonomij, ki jih bi bilo potrebno vključevati v regionalni razvojni model skozi oblike t. i. alternativnih ekonomij. Čeprav bodo številne od teh alternativ v izhodišču predvsem iskanje izhoda v sili, so vseeno lahko zametki bodočih postrastnih oblik kvalitete življenja, ki so trenutno še utopistični.

Presežni scenarij prostorskega razvoja LUR-a

Ob integralnem scenariju ter zavedanju težavnosti gospodarske situacije je vseeno nujen razmislek o presežnem scenariju, v katerem bi si lahko prizadevali za bolj operacionalizirano utopistiko. V praksi bi to pomenilo, da si ne določimo politično všečnih, a neuresničljivih gesel kot je »EU mesto/regija z najvišjo kvaliteto življenja«, ampak bi lahko nekatere ključne vzdržnostne razvojne koncepte, ki so dokaj jasni in nediskutabilni, izraziti v obliki merljivi ciljev prostorskih razvojnih politik.

Tako lahko na področju trajnostnega razvoja in energetske oskrbe opredelimo konkretne cilje, ki si jih želimo doseči v časovnem obdobju scenarija ter jih kvantificiramo (npr.: delež zmanjšanja karbonskega odtisa, ciljne vrednosti zmanjšanja porabe energije in porabe vode na prebivalca, delež

prehoda potnikov iz osebnega na javni potniški promet, ki ga hočemo doseči v npr. desetih letih, znižanje stopnje onesnaženosti ...).

Na opisni ravni presežnega scenarija seveda potrebujemo identifikacijska poimenovanja, a jih je treba prevesti v merljive razvojne politike (z možnostjo evalvacije). Lep primer tega je vprašanje celostnega reševanja problematike kolesarjenja v LUR-u. LUR lahko postane kolesarska regija z regionalnim omrežjem kolesarskih poti. To si po ugotovitvah ankete CIVITAS ELAN, ki smo jo izvedli v delu LUR-a, prebivalci LUR-a želijo že zdaj.

Uspešna regija bo lahko le tista, ki bo omogočala sproščanje kreativnih potencialov njenih trajnih in začasnih prebivalcev ter obiskovalcev, zato morajo razvojne politike stremeti k ustvarjanju možnosti za (samo)kreativno izražanje. To pomeni tudi omogočanje družbenih eksperimentov, ki bodo – predvsem zaradi neinformiranosti in drugačnosti – v začetnih fazah doživljali odklonilen odnos večinskega prebivalstva. Nekateri od njih se bodo ob tem gotovo dolgoročno izkazali za neuspešne, a bomo z njimi pridobili potrebna znanja za prehod v postrastno družbo.

Sklep

450

Kot sem že večkrat omenil, je za družbeno-prostorski razvoj regije ključnega pomena razvoj regionalne identitete, kar na številnih področjih na Koprskem z antropološko metodološko vestnostjo na vrsti izbranih primerov v svoji novi monografiji pokaže Mlinar (Mlinar, 2008). Regionalne identitete pa se trenutno v številnih slovenskih regijah kažejo zgolj v obliki ciničnega oportunitizma, ki svojo regionalno identitetno pripadnost (pre) pogosto gleda predvsem skozi optiko kratko- in srednjeročnih koristi.

Če temu dodamo še neizbežno dejstvo tudi znotrajregionalnega tekmovanja in pripadnost ključnih razvojnih akterjev različnim političnim strankam, se nam razmišljanje o nujnosti regionalnega povezovanja ter razmišljanje o razvoju na ravni LUR-a še vedno kaže predvsem kot nekakšna ne tako zelo nujna izbira. Kot nekaj, kar je mogoča, a ne nujna in ne nujno verjetna izbira.

Če pa družbenoprostorska razvojna vprašanja LUR-a postavimo v širši evropski okvir ter pri tem upoštevamo tako procese novih regionalizmov kot tudi globalizacije, se nam spodbujanje razvoja regionalne identitete LUR-a zdi nujno, četudi v preteklosti – in tudi trenutno – ta nujnost še ni sprejeta v odločevalsko-političnem subsitemu, med prebivalci LUR-a ter pogosto tudi v strokovnih krogih, ki se ukvarjajo z regionalnim in družbeno-prostorskim razvojem. Da misliti in delovati lokalno ni nujno v nasprotju z misliti in delovati regionalno oziroma da je misliti in delovati lokalno hkrati tudi misliti in delovati regionalno, je seveda težak razvojni izziv, a hkrati nujni mentalno-konceptualni okvir bodočega razvoja LUR-a.

Ključni spodbujevalci tega razvoja morajo postati najprej strokovnjaki za

prostorski in regionalni razvoj, ki s svojo pogosto nesposobnostjo interdisciplinarnih pristopov v urejanju prostora kažejo na lastno predmodernost. Za začetek s tem, da pri družbenoprostorskih razvojnih projektih, ki še vedno poskušajo biti samozadostno »lokalpatriotski« ali pa običajno do do vrednot drugih in drugačnih izključujoči, v procesih evalvacije jasno izpostavimo to njihovo negativno plat. Ob tem je pri načrtovanju razvojnih programov in spodbud nujno oblikovati takšne kriterije za prijavljanje na projekte, ki bodo zahtevali regionalno in tudi medregionalno sodelovanje.

Bodoči regionalni razvoj pa bo moral tudi med ostalimi razvojnimi akterji preseči iracionalnost predmoderne (lokacijskega) tekmovanja skozi pragmatično integracijo na metropolitanski ravni, ki bo dolgoročno koristila tako malim kot velikim. Bodoča razvojno uspešna regija pa se ne sme bati drugačnosti, zato kot enega ključnih nosilcev nove regionalne uspešnosti LUR-a vidimo številne akterje in omrežja civilne družbe, ki trenutno pogosto vegetirajo na obrobju družbenega in se jih običajno razume prej kot tujek kot pa kot razvojni potencial. Le-ti lahko s svojimi znotraj- in nadregionalnimi omrežji kot ključni nosilci socialnega kapitala (glej Adam, 2007) v regiji, ob vključevanju v načrtovanje in izvedbo regionalnih projektov (npr. regionalna kolesarska mreža, alternativne oblike predšolske oskrbe, nove oblike nemnožičnega turizma in rekreacije, samozaposlovanje, biokmetovanje, centri kreativnosti, podjetništvo mladih ...) postanejo ključni katalizatorji vzpostavljanja regionalne identitete LUR-a. Ob tem pa je treba izpostaviti, da je za oblikovanje regionalne identitete nujen predpogoj medsebojno zaupanje (glej Sztompka, 1999; Cook et al., 2005; Rus, 2008) v bodoča regionalna omrežja vključujočih se akterjev.

LITERATURA

- Adam, Franc (2007): Socialni kapital v evropskih državah: ugotovitve, trendi in metodološke pomanjkljivosti. *Annales* 17 (2): 377–392.
- Beck, Ulrich in Beck-Gernsheim, Elisabeth (2001): *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. London: Sage.
- Brockmann, N. Erich in Anthony, William P. (2002): Tacit Knowledge and Strategic Decision Making. *Group & Organization Management* 27 (4): 436–455.
- Cappelin, Ricardo (1996): *Federalism and the Network Paradigm: Guidelines for a New Approach in National Regional Policy*. Paper on 36th Congress of European Regional Science Association, Zurich: August 26–30, 1996.
- Castells, Manuel (1977): *Urban Question: A Marxist Approach*. London: Edward Arnold.
- Congress of Local and Regional Authorities of Europe (2001): *Situation of Local and Regional Democracy in Slovenia*. Recommendation 89, Strasbourg, May 2001.
- Cook, Karen, Hardin, Russell, Levi, Margaret (2005): *Cooperation without Trust?*. New York: Russel Sage Foundation.

- Costis, Hadjimichailis in Hudson, Ray (2007): Rethinking Local and Regional Development: Implications for Radical Political Practice in Europe. *European Urban and Regional Studies* 14 (2): 99–113.
- Enzensberger, Hans Magnus (1992): *Mediocrity and Delusion: Collected Diversions*. London: Verso.
- Florida, Richard (2004): *The Rise of Creative Class: And How it's Transforming Work, Leisure, Community & Everyday Life*. New York: Basic Books.
- Florida, Richard (2007): *The Flight of the Creative Class: The new Global Competition for Talent*. New York: Collins.
- Graham, Stephen in Marvin, Simon (1996): *Telecommunications and the City, Electronic Spaces, Urban Places*. London: Routledge.
- Gulič, Andrej in Praper, Sergeja (2005): Vključevanje prostorskega in okoljskega vidika v regionalen razvojne programe v programskem obdobju 2007–2013. *Urbani izziv* 16 (1): 84–92.
- Hartley, John (ed.) (2005): *Creative Industries*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Hočevar, Marjan, Uršič, Matjaž, Kos, Drago, Trček, Franc (2005): Changing of the Slovene urban system: specific socio-spatial trends and antiurban public values / attitudes. V ECKARDT, Frank (ur.), *Paths of urban transformation*, 281–300. Frankfurt am Main: P. Lang.
- Hočevar, Marjan (2000): Novi urbani trendi: prizorišča v mestih – omrežja med mesti. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Hočevar, Marjan (2002): Ljubljana: konec ali začetek urbanosti?. V Kos, Drago (ur.), *Sociološke podobe Ljubljane*, 25–42. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kos, Drago (2000): Reform of Local Government in Slovenia. V Mlinar Zdravko (ur.), *Local Development and Socio-Spatial Organization*, 7–16. Budapest: OSI.
- Kos, Drago, Trček, Franc, Uršič, Matjaž, Hočevar, Marjan (2004): *Prenova stanovanjskih sosesk v Ljubljani – Savsko naselje: sociološka anketna raziskava: poročilo raziskovalnega projekta*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, FDV, Inštitut za družbene vede, Center za prostorsko sociologijo.
- Kos, Drago (2005): *Participativna prenova mest*. *Urbani izziv* 16 (2): 16–23.
- Kos, Drago, Hočevar, Marjan, Trček, Franc, Uršič, Matjaž, Kraigher, Tomaž, Pečar, Janja (2005): *Priprava scenarijev regionalnega razvoja za izračun dolgoročnih projekcij gibanja prebivalcev in zaposlenih za pripravo bilance ponudbe in povpraševanja po zazidljivih zemljiščih: končno poročilo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za prostorsko sociologijo.
- Kos, Drago, Hočevar, Marjan, Trček, Franc, Uršič, Matjaž, Kavčič, Matic (2006): *Razvojno-prostorske dileme Občine Grosuplje*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za prostorsko sociologijo.
- Kos, Drago (2006): *Urbanistični diskurzi med strokovnostjo in strokovnjaštvom*. *Urbani izziv* 17 (1/2): 85–92.
- Kos, Drago (2007) *Neurbana nacija*. V Čerpes, Ilka (ur.) in Dešman, Miha (ur.), *O urbanizmu: Kaj se dogaja s sodobnim mestom?*, 137–163. Ljubljana: Krtina.
- McGranahan, David in Wojan, Timothy (2007): *Recasting the Creative Class to Examine Growth Processes in Rural and Urban Counties*. *Regional Studies* 41 (2): 197–216.
- Mlinar, Zdravko (ed.) (1992): *Globalization and Territorial Identities*. Hampshire: Avebury.

- Mlinar, Zdravko (1994): *Individuacija in globalizacija v prostoru*. Ljubljana: SAZU.
- Mlinar, Zdravko (1994a): *Ljubljančani o Ljubljani*. Ljubljana: Center za prostorsko sociologijo.
- Mlinar, Zdravko (ed.) (2000): *Local development and socio-spatial organization: trends, problems and policies: the case of Koper, Slovenia*. Budapest: Open Society Institute.
- Mlinar, Zdravko (2008): *Življenjsko okolje v globalni informacijski dobi*. Knj. 1, Prostorsko-časovna organizacija bivanja: raziskovanja na Koprskem in v svetu. 1. natis. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede in Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Plevnik, Aljaž in Lep, Marjan (2004): *Pomen notranje integracije javnega potniškega prometa za izboljšanje njegove ponudbe*. Urbani izziv 15 (1): 13–18.
- Plevnik, Aljaž (2005): *Hitre železniške povezave – naslednji slovenski infrastrukturni projekt stoletja?*. Urbani izziv 16 (1): 36–41.
- Poche, Bernard (1992): *Identification as a Process: Territories as an Organizational or a Symbolical Area*. V Mlinar, Zdravko (ur.), *Globalization of Territorial Identities*, Aldershot: Avebury.
- Rodriguez-Pose, Andres in Crescenzi, Riccardo (2008): *Research and Development, Spillovers, Innovation Systems, and the Genesis of Regional Growth in Europe*. *Regional Studies* 42 (1): 51–67.
- Rus, Andrej (2008): *Zaupanje in ekonomska uspešnost*. *Teorija in praksa* 45 (1–2): 72–92.
- Sztompka, Piotr (1999): *Trust*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Šmidovnik, Janez (1995): *Lokalna samouprava*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Trček, Franc (2003): *Problem informacijske (ne)dostopnosti*. Ljubljana: Center za prostorsko sociologijo, Fakulteta za družbene vede, (Zbirka Kiber 1).
- Trček, Franc (2005): *Sociološka anketna raziskava Prenova stanovanjskih sosesk v Ljubljani – Savsko naselje*. Urbani izziv 16 (2): 24–35.
- Trček, Franc (2006): *Diskurzivna analiza aktualnih strokovnih pogledov na urbaniščne probleme Ljubljane*. Urbani izziv 17 (1/2): 93–105.
- Trček, Franc (2009): *Bytes Meet Bricks: How Urban Meets Rural in Time of Banalisation of Information and Communication Technology*. 41st Annual SCUPAD (Salzburg Congress on Urban Planning and Development) Congress: *!Lifestyle? versus Life Patterns: Planning for new urban and rural inter-dependence*, May 14–17 (vabljeni predavanja).
- Uršič, Matjaž (2003): *Urbani prostor potrošnje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Uršič, Matjaž (2005): *Spreminjanje bivalne kakovosti in stanovanjska mobilnost v Ljubljani: naraščanje socialne nestabilnosti v večjih stanovanjskih soseskah?*. Urbani izziv 16 (2): 36–47.
- Uršič, Matjaž in Hočevar, Marjan (2007): *Protiurbanost kot način življenja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Uršič, Matjaž (2008): *Problem popularizacije strokovnih besedil: analiza medijskih diskurzov o ljubljanskem urbanizmu*. Urbani izziv 19 (1): 66–76.
- Vlaj, Stane (2004): *Lokalna skupnost – Izziv 21. stoletja*. V Jeraja, Dimitrij (ur.) in Vintar, Jelka (ur.), *K razvoju telecentrov v Sloveniji*, 62–92. Ljubljana: Bonus.